

OBSAH

Úvod a metodologická východiska 13

JANA SOUKOPOVÁ

1. Základní východiska a pojmy 15

JANA SOUKOPOVÁ

1.1 Příroda, životní prostředí a jejich ochrana 15

1.1.1 Příroda 15

1.1.2 Životní prostředí 16

1.1.3 Druhy, složky a faktory životního prostředí 18

1.1.4 Ochrana životního prostředí 21

1.1.5 Přírodní zdroje 22

1.1.6 Ekosystém a ekologické zákony 23

1.2 Trvale udržitelný rozvoj 26

1.2.1 Vznik pojmu trvale udržitelný rozvoj a jeho význam ... 26

1.2.2 Koncepce trvale udržitelného rozvoje 30

1.2.3 Strategie udržitelného rozvoje v ČR 33

1.2.4 Získávání poznatků o přírodě a životním prostředí ... 35

Otázky a úkoly 37

Související literatura 37

2. Ekonomie, ekonomika a životní prostředí 39

2.1 Ekonomická činnost a životní prostředí

(JANA SOUKOPOVÁ) 39

2.2 Ochrana životního prostředí a ekonomie

(JANA SOUKOPOVÁ, BARBORA KAPLANOVÁ) 42

2.2.1 Vývoj environmentální ekonomie 42

2.2.2 Životní prostředí jako veřejný environmentální statek ... 44

2.2.3 Životní prostředí jako externalita 45

2.2.4 Náklady na zamezení a náklady na vyhnutí se 48

2.2.5 Trh, vlastnická práva a vládní regulace 49

2.3 Ekonomické škody ze znehodnocování životního prostředí a metody jejich kvantifikace (JANA SOUKOPOVÁ)	51
2.3.1 Metody mimotržního oceňování	52
2.3.2 Metody založené na preferenčním přístupu	53
2.3.3 Metody založené na nepreferenčním (expertním) přístupu	55
2.4 Makroekonomické souvislosti ochrany životního prostředí (JANA SOUKOPOVÁ)	60
2.4.1 Ochrana životního prostředí a hospodářský růst	61
2.4.2 Zaměstnanost a ochrana životního prostředí	61
2.4.3 Ochrana životního prostředí a cenová hladina	62
2.4.4 Ochrana životního prostředí a mezinárodní obchod	62
2.5 Mikroekonomické souvislosti ochrany životního prostředí (VIKTOR KULHAVÝ)	63
2.5.1 Podnik a jeho role v ochraně životního prostředí	63
Otázky a úkoly	68
Související literatura	68

3. Role neziskového a ziskového sektoru v oblasti životního prostředí

3.1 Ziskový a neziskový sektor a jeho role v ochraně životního prostředí (JANA SOUKOPOVÁ)	71
3.1.1 Ziskový sektor a jeho role v ochraně životního prostředí	72
3.1.2 Neziskový sektor a jeho role v ochraně životního prostředí	74
3.2 Environmentální služby a jejich poskytovatelé (JANA SOUKOPOVÁ)	75
3.2.1 Environmentální veřejné služby	75
3.2.2 Environmentální služby zajišťované ziskovým sektorem	78
3.3 Subjekty veřejného sektoru a jejich role v oblasti životního prostředí (JARMILA BERÁNKOVÁ)	79

3.3.1 Ministerstvo životního prostředí	80
3.3.2 Státní fond životního prostředí	81
3.3.3 Česká inspekce životního prostředí	82
3.3.4 Kraje	84
3.3.5 Obce	85
3.4 Nestátní neziskové organizace a jejich role v oblasti životního prostředí (JANA SOUKOPOVÁ)	87
3.4.1 Role nestátních neziskových organizací v ochraně životního prostředí ČR	89
3.5 Občané a jejich role v ochraně životního prostředí (JARMILA BERÁNKOVÁ)	90
3.5.1 Formy účasti veřejnosti	93
Otázky a úkoly	97
Související literatura	97
4. Financování ochrany životního prostředí	99
JANA SOUKOPOVÁ	
4.1 Klasifikace výdajů na ochranu životního prostředí	99
4.1.1 Klasifikace environmentálních výdajů podle CEPA 2000	100
4.1.2 Klasifikace výdajů podle zdrojů financování	100
4.1.3 Klasifikace podle druhů výdajů	102
4.2 Celkové výdaje na ochranu životního prostředí	103
4.2.1 Investiční výdaje na ochranu životního prostředí	104
4.2.2 Běžné výdaje na ochranu životního prostředí	106
4.3 Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí	107
4.3.1 Státní rozpočet	109
4.3.2 Státní fondy	110
4.3.3 Místní rozpočty	112
4.3.4 Národní veřejné podpory	114
4.4 Zahraniční zdroje	115
4.4.1 Evropské fondy a programy	116
4.5 Metody kvantifikace efektivnosti výdajů na ochranu životního prostředí	120
4.5.1 Jednokriteriální metody	121

4.5.2 Vícekriteriální metody	127
Otázky a úkoly	128
Související literatura	128

5. Politika životního prostředí v ČR a v EU 131

JANA SOUKOPOVÁ

5.1 Politika životního prostředí	131
5.1.1 Principy politiky životního prostředí	133
5.1.2 Nástroje politiky životního prostředí	135
5.2 Politika životního prostředí v České republice	136
5.2.1 Historie a současnost	136
5.2.2 Základní zásady a prioritní oblasti SPŽP ČR	138
5.2.3 Cíle SPŽP	140
5.2.4 Nástroje SPŽP	143
5.3 SPŽP a sektorové politiky	145
5.3.1 Energetika	146
5.3.2 Těžba nerostných surovin	147
5.3.3 Průmysl	149
5.3.4 Zemědělství a lesní hospodářství	150
5.4 Politika životního prostředí Evropské unie	151
5.4.1 Historie politiky životního prostředí EU	152
5.4.2 Principy politiky životního prostředí EU	153
5.4.3 Mechanismy ochrany životního prostředí EU	154
5.4.4 Mezinárodní role EU v ochraně životního prostředí	156
Otázky a úkoly	157
Související literatura	158

6. Regionální aspekt politiky životního prostředí 159

JARMILA BERÁNKOVÁ

6.1 Regionální politika a životní prostředí	159
6.2 Cíl veřejné správy a samosprávy	161
6.3 Regionální politika v ČR	162
6.4 Obecné pravomoci a působnost ÚSC v oblasti ochrany životního prostředí a rozvoje území	164

6.5 Místní samospráva a nástroje ochrany životního prostředí	166
6.5.1 Legislativní nástroje	167
6.5.2 Územní plánování	168
6.5.3 Místní Agenda 21 (MA 21)	168
6.6 Národní síť Zdravých měst ČR	171
6.6.1 Členové NSZM	173
6.6.2 Metodika NSZM ČR	174
6.7 Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj – TIMUR	176
6.7.1 Indikátory ECI/TIMUR	177
Otázky a úkoly	179
Související literatura	180

7. Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí 181

BARBORA KAPLANOVÁ

7.1 Podstata ekonomických nástrojů ochrany životního prostředí	181
7.2 Klasifikace ekonomických nástrojů ochrany životního prostředí	183
7.2.1 Podstata poplatků	184
7.2.2 Poplatky v České republice	184
7.3 Ekologické daně	190
7.3.1 Teorie ekologických daní	190
7.3.2 Problémy ekologických daní	191
7.3.3 Teorie dvojité dividendy a její sporné body	193
7.4 Ekologická daňová reforma	194
7.4.1 Ekologická daňová reforma v EU	195
7.4.2 Vývoj ekologické daňové reformy v České republice	199
7.5 Dotace	204
7.6 Depozitné refundační (zálohové) systémy	205
7.7 Obchodovatelná emisní povolení	205
Otázky a úkoly	208
Související literatura	208

8. Dobrovolné nástroje ochrany životního prostředí 211

VIKTOR KULHAVÝ

8.1 Dobrovolné environmentální aktivity	211
8.1.1 Proč dobrovolnost?	212
8.1.2 Jak se orientovat v dobrovolných nástrojích ochrany životního prostředí	214
8.2 Klasifikace nástrojů ochrany životního prostředí	216
8.3 Dobrovolné nástroje regulační	217
8.3.1 Systémy environmentálního řízení (EMS a ISO 14001) a EMAS	218
8.3.2 Ekodesign (Ecodesign)	222
8.3.3 Environmentální značení I. typu – ecolabeling	223
8.3.4 Monitoring a targeting (M&T)	223
8.3.5 Dobrovolné dohody, jednostranné dohody	224
8.4 Dobrovolné nástroje informační	225
8.4.1 Posuzování životního cyklu výrobků (LCA)	225
8.4.2 Čistší produkce	226
8.4.3 Environmentální manažerské účetnictví	226
8.4.4 Environmentální benchmarking	227
8.4.5 Environmentální reporting	228
8.4.6 Environmentální značení II. typu – vlastní environmentální tvrzení	230
8.4.7 Environmentální značení III. typu – environmentální prohlášení	230
8.5 Dobrovolné nástroje vzdělávací	231
Otázky a úkoly	232
Související literatura	232

9. Ochrana ovzduší a klimatu a její ekonomické aspekty 235

MARIE DOLEŽELOVÁ

9.1 Proč se zabývat ochranou ovzduší?	235
9.2 Významné problémy ovzduší	237
9.2.1 Sulfátový smog	237
9.2.2 Fotochemický smog	239

9.2.3 Kyselé deště	240
9.2.4 Úbytek stratosférického ozonu	241
9.2.5 Klima měst	245
9.2.6 Globální změna klimatu	247
9.3 Hlavní znečišťující látky a situace znečištění v ČR	253
9.3.1 Hlavní zdroje a různá dělení znečišťujících látek	253
9.3.2 Oxid siřičitý	256
9.3.3 Oxidy dusíku	257
9.3.4 Oxid uhelnatý	259
9.3.5 Prašný aerosol	259
9.4 Ekonomické souvislosti ochrany ovzduší	261
9.4.1 Poplatky a daně	261
9.4.2 Obchodovatelná emisní povolení	263
9.4.3 Subjekty znečišťování a ochrany ovzduší	264
Otázky a úkoly	266
Související literatura	266

10. Ochrana vod a její ekonomické aspekty 269

EDUARD BAKOŠ

10.1 Důvody ochrany vod	269
10.2 Zásoby, kvalita a spotřeba vod v ČR	271
10.2.1 Problémy hospodaření s vodou	272
10.3 Stav jakosti vody v ČR	272
10.3.1 Čištění vody	273
10.4 Organizační zabezpečení systému vodního hospodářství a ochrany vod v ČR	274
10.5 Zásadní dokumenty ochrany vod v ČR	277
10.5.1 Zákon o vodách	277
10.6 Povodně	280
10.6.1 Povodně velkého rozsahu	281
10.6.2 Narušení hrází významných vodních děl se vznikem zvláštní povodně	283
10.6.3 Povodňový plán České republiky	284
10.7 Ekonomické souvislosti ochrany vod	284

10.7.1 Výdaje veřejných rozpočtů a dotace	284
10.7.2 Poplatky a odvody	286
10.7.3 Investice v oblasti ochrany vod	290
Otázky a úkoly	291
Související literatura	292
11. Odpadové hospodářství a jeho ekonomické aspekty	295
JANA SOUKOPOVÁ	
11.1 Pojetí odpadů	295
11.1.1 Klasifikace odpadů	297
11.1.2 Způsoby nakládání s odpady	298
11.2 Odpadové hospodářství ČR	300
11.2.1 Pozice odpadového hospodářství v národním hospodářství	301
11.2.2 Základní dokumenty nakládání s odpady v ČR	302
11.2.3 Povinnosti původců odpadu	304
11.3 Produkce odpadů v ČR	307
11.4 Subjekty působící v oblasti odpadového hospodářství ...	309
11.4.1 Veřejná správa	309
11.4.2 EKO-KOM	311
11.4.3 Subjekty oprávněné nakládat s odpadem	313
11.5 Ekonomické souvislosti nakládání s odpady	313
11.5.1 Poplatky a odvody	314
11.5.2 Pokuty	318
11.5.3 Finanční zajištění havárie skládek a finanční rezerva pro rekultivaci a následnou péči o skládku. ...	319
11.5.4 Ekonomické nástroje vyplývající z nového zákona o odpadech	319
11.5.5 Depozitně refundační systémy	320
Otázky a úkoly	320
Související literatura	321
Seznam použitých zkratk	323
Summary	329